

Yağmurun Ardındaki Hayal: Muhammed Abdulvelî'nin “Adı Özlem Olan Bir Şey” Adlı Hikâyesi

The Dream Behind The Rain: Muhammad Abdulwali's Short Story named Something Called Longing

Öz

Hüseyin YAZICI*

* Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Arapça Öğretmenliği Programı, İstanbul, Türkiye.
e-posta: hyazici@fsm.edu.tr
ORCID: orcid.org/0000-0002-2480-2572
ROR ID: ror.org/04mma4681

Gönderilme Tarihi / Received Date

08.11.25

Kabul Tarihi / Accepted Date

06.02.26

Yayın Tarihi / Publication Date

21.03.2026

Atıf/Citation: Yazıcı, M., Yağmurun Ardındaki Hayal: Muhammed Abdulvelî'nin “Adı Özlem Olan Bir Şey” Adlı Hikâyesi
Dil ve Edebiyat Araştırmaları, 33, 123-144
doi.org/10.30767/diledeara.1819864

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme.

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review:

Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest:

The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support:

The author declared that this study has received no financial support

Dil ve Edebiyat Araştırmaları

Dergimizde yayımlanan makaleler CC-BY-NC-ND lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Language and Literature Studies

The articles published in our journal are published as open access under the CC-BY-NC-ND license.
tded.org.tr | 2025

Vatan özleminin yoğun bir şekilde işlendiği “Adı Özlem Olan Bir Şey” adlı hikaye, modern Yemen edebiyatının öncü isimlerinden Muhammed Abdulvelî (ö. 1973) tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, 1955'te yükseköğrenim için Kahire'ye gitmiş, burada edebiyatın farklı türlerinde önemli bir birikim kazanmıştır. 1959'da sınır dışı edilmesinin ardından Abdulvelî, Moskova'da, Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsü'nde iki yıl eğitim görmüştür. Toplumsal ve siyasal meseleleri ele alarak edebiyat dünyasında yeni ufuklar açmış; *el-Ard yâ Selmâ* (Toprak, ey Selmâ) ve *Şey'un İsmuhu el-Hanîn* (Adı Özlem Olan Bir Şey) adlı eserleriyle yalnızca Yemen edebiyatında değil, Arap edebiyatında da önemli izler bırakmıştır. *Şey'un İsmuhu el-Hanîn* adlı koleksiyonda yer alan aynı adlı öykü; göç, yabancılaşma, aidiyet gibi derin toplumsal olguları işlediği gibi bireyin varoluşsal sorgulamalarına dair de önemli bir derinlik taşımaktadır. Bu çalışma, mezkûr hikâyeyi postkolonyal edebî düzlemde ele alarak hikayenin modern Yemen edebiyatındaki yerini incelemeyi hedeflemektedir. Bu hikaye, tematik zenginliğiyle, insanın kendisini tanımaya yönelik bir bakış açısıyla edebiyatın evrensel meselelerle nasıl hesaplaştığını da ortaya koymaktadır. Çalışmada; metin çözümlemesi, karşılaştırmalı anlatı tahlili, bağlamsal ve tematik okumalar gibi yöntemler temel araştırma metodolojisi olarak kullanılmıştır. Bu makalede ulaşılan temel bulgu, Abdulvelî'nin modern Yemen öykücülüğünde anlatıyı, bireyin içsel dünyasına odaklanarak yeniden şekillendirmesidir. Ayrıca çalışmada, Türk edebiyatıyla yapılan karşılaştırmalarla anlatının evrensel boyutları daha görünür kılınmıştır.

Anahtar kelimeler: Muhammed Abdulvelî, Yemen, hikâye, göç, kimlik, Yemen edebiyatı.

Abstract

The short story “Something Called Longing”, which strongly focuses on homesickness, was written by Muhammad Abdulwali (d. 1973), one of the leading figures of modern Yemeni literature. In 1955, he went to Cairo for higher education and gained important experience in different literary genres. After being deported in 1959, Abdulwali studied for two years at the Maxim Gorky Institute of Literature in Moscow. By dealing with social and political issues, he opened new paths in literature. With his works *Land, Oh Salma* and *Something Called Longing*, he left deep marks not only in Yemeni literature but also in Arabic literature. The story with the same title in the collection *Something Called Longing* discusses deep social themes such as migration, alienation, and belonging. At the same time, it shows strong depth in the individual's existential questions. This study examines the story within a postcolonial literary framework and aims to analyze its place in modern Yemeni literature. With its rich themes, the story also shows how literature deals with universal human issues through self-understanding. In this study, text analysis, comparative narrative analysis, and contextual and thematic readings are used as the main research methods. The main finding is that Abdulwali reshaped modern Yemeni short stories by focusing on the individual's inner world. Comparisons with Turkish literature also help to make the universal aspects of the narrative clearer.

Keywords: Muhammad Abdulwali, Yemen, short story, migration, identity, Yemeni literature.

Giriş

Yemen’de Kısa Öykünün Serüveni

Yemen’de öykü¹ modern manada olmasa bile 1939’dan sonra ele alınmaya başlanmıştır. 1887’de çıkan ve Yemen’de ilk gazete olma özelliğini taşıyan *San’a* dergisinde (İbrahim, 1977, s. 21) sadece günlük olaylarla ilgili haberler neşredilmiştir. 1926’da çıkan *el-Îmân* gazetesi ise idarecileri övmekle yetinmiştir. 1938’de yayımlanan ve Yemen basınının da başlangıcı kabul edilen (İbrahim, 1977, s. 22) ayrıca öykünün ilk hazırlık çalışmalarına öncülük yapmış olan *el-Hikmetü’l-Yemâniyye* gazetesi, özellikle edebî faaliyetlere ağırlık vermiştir. 14 Kasım 1939 tarihinde bu gazetede yayımlanan, Ahmed Hasan el-Berrâk’ın mutluluk temasını ele alan iki kişi arasındaki diyalogdan ibaret olan *Ene Saîd (Ben Mutluyum)* (İbrahim, 1977, s. 157) ve adı henüz tespit edilemeyen bir başka öyküsü, Yemen’de öyküye hazırlık safhasını oluşturan ilk çalışmalardır. Bütün yayın ve gayretlere rağmen *el-Hikmetü’l-Yemâniyye*’nin öykü tarihinde büyük bir rol oynadığı da söylenemez. Diğer taraftan Zeyd b. Alî el-Annân (d.1908-?), burada da adı geçen Ahmed Hasan el-Berrâk ve Yahya b. Hamûd en-Nehârî (ö.1961) gibi şahsiyetlerin bu tarz girişimleri modern öyküden uzak, vaaz ve öğüt üslubu içinde kaleme alınmış ancak edebî bir zemin hazırlamaları bakımından önemli sayılmıştır (İbrahim, 1977, s. 27). Yahya b. Hamûd en-Nehârî’nin *Keyfe Yûdâfî’u’l-Filestîniyyûn an Vatanihim (Filistinliler Vatanlarını Nasıl Savunurlar?)* öyküsü de cihat temalı öykülere benzemektedir (İbrahim, 1977, s. 28).

Öykünün doğuşunda asıl kilit rolü, bazı tercüme öykülerin de yayımlandığı Aden’de 1940’ta basılan *Fetâtü’l-cezîre* adlı gazete oynamıştır.² 1940’lı yıllarda *Fetâtü’l-cezîre*, esasen okuyucuları toplumsal sorunlarla karşı karşıya getirmiş, bunları yaparken de öykü üslubuna yakın bir üslup kullanmıştır. 1940-1945 arasında bazı çeviri öyküler de dikkati çekmektedir. Ancak yine bu dönemde telif öykülere de ağırlık verildiğine tanık olmaktadır.

Hüseyin Sâlim Bâ Sadîk (ö.1996), 1940’lı yılların sonlarında öykü yazmaya başlamış ve öykülerini o dönemin mahallî gazete ve dergilerinde yayımlamıştır. Onun bu alanda *Eşi’a Harîriyye (İpeksi Işıklar)*, *el-Curretü’l-Fiddiyye (Gümüş Testi)* ve *İnde Rahîlî’l-Kamer (Ay Batarken)* adlı koleksiyonları bulunmaktadır. İlk koleksiyonun öyküleri ikinciye göre daha modern kabul edilmiştir. Daha teknik öykülerin bulunduğu bu koleksiyon, Yemen toplumunun gerçek hayatını romantizmin dili ile ele almıştır.

Hâmid Halîfe, Hamza Alî Lokman (ö. 1983), Muhammed Ali Lokman (ö. 1966), Muhsin Hasan Halîfe, Hâmid Halîfe Hassân vs. gibi şahsiyetlerle başlayan telif öyküler ve yanı sıra yine Muhammed Alî Lokman’ın eleştiri metodunu geliştirmesi, öykünün modern bir hüviyet kazanmasını hızlandırmıştır. Bu erken dönemde gerçekleşen sınırlı denemeler, estetik bakımından güçlü görünmemektedir, fakat 1950’li yıllarda öykünün toplumsal ve siyasi bir hüviyet kazanmasına gidecek adımların alt yapısını oluşturmuştur.

1950’li yıllarda Aden’de pek çok dergi ve gazete, öykünün Güney Yemen’de hızla yayılmasını sağlamıştır. Gazetelerin öykü neşrinde rekabete girmeleri, öykünün gelişmesine ivme kazandır-

1 Yemen öyküsü hakkında ayrıntılı bilgi için bakılabilecek bazı kaynaklar: (İbrahim, 1977, s. 21-136); es-Sevr, 1983, s. 298-324); (Yusuf, 1985, s. 337-356); (el-Makâlîh, 1999, s. 145-346); (Vâdî, 2001, s. 137-139); (Yazıcı, 2004, s. 153-163); (el-Hemedânî, 2006).

2 Gazete yayın hayatını 1967 yılına kadar sürdürmüştür.

muştır. Bu dönemde Muhammed b. Saîd Misvât (ö. 1962), Abdullah Bâvezîr (ö. 2004), Ali Muhammed Abdu (ö. 2008), Muhammed Sâlih el-Mesûdî, Hüseyin Sâlim Bâ Sadîk (ö. 1996), Cafer Abdu Meyserî, Ahmed Şerîf er-Rifâî (ö. 1999) ve Salih ed-Dahhân (ö. 2012) gibi güneyde yaşayan pek çok öykücüye tanık olmaktayız. Bunlardan Salih ed-Dahhân'ın ilk öykü koleksiyonu olan Ente Şuyû'î (Sen Bir Komünistsin) adından da anlaşılacağı gibi siyasi bir başlık taşımaktadır. Öykülerde siyasi temaların ağır basışı, İngilizlere karşı verilen istiklal mücadelesinin bir sonucudur.

1950 yılından sonra birçok edebî yarışma düzenlenmiştir. en-Nahda dergisinin 1956'da düzenlediği müsabakaların birinde Muhammed Saîd Misvât'ın (ö.1962) Saîd el-Muderris (Öğretmen Saîd) ve Ahmed Mahfûz Ömer'in (ö. 2024) Murziatü'l-Etfâl (Sütanne) adlı öyküleri en iyi öykü ödülünü 1956'da kazanmışlardır.

Modern Yemen edebiyatının öncülerinden kabul edilen Ahmed Mahfûz Ömer'in Murziatü'l-Etfâl adlı koleksiyonu (1956) toplumsal problemleri tahlilî bir gözle ele almıştır (İbrahim, 1977, s. 38). Yemen Yazarlar Birliği'nin kurucularından birisi olan adı geçen ikinci koleksiyonu³, şekil ve içerik bakımından geleneksel öykü tarzını andıran el-İnzârü'l-Mumezzek (Geçersiz İhtar) adıyla 1960'ta Aden'de yayımlanmıştır. Bu alanda başka koleksiyonları da olan yazarın Yâ Ehle Hâze'l-Cebel (Ey Bu Dağın Halkı) adlı hikâye kitabı (1978) Yemen öyküsünde önemli bir adım kabul edilmiştir. Bunun akabinde Sâlih ed-Dahhân'ın (ö. 2012) yukarıda da adı geçen Ente Şuyûî, Abdullah Sâlim Bâvezîr'in (ö. 2004) er-Rimâlu'z-Zehebîyye (Altın Kum, 1965), Sevratü'l-Burkân (Volkanın Patlaması, 1968) adlı koleksiyonları öyküyü siyasi bir araç olarak gören Ali Bazîb'in (d. 1934) Memnûu'd-Duhûl'u (Girilmez) ve daha bunlara benzer birçok çalışmada, öykü türünün yeni bir şekil aldığı ve geleneksel hikâye üslubundan sıyrılmaya çalışıldığı, bunun yanında siyasi bir temanın ağır bastığı görülmektedir.

1960'lı yıllardan sonra kurulan Tiyatro ve Öykü Kulübünün öykünün gelişmesinde büyük bir rol oynadığını burada belirtmeliyiz.

Yemen'de öykü alanında dönüm noktası diyebileceğimiz faaliyetler esasen 1960'lı yılların nesli tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu dönemden sonra siyasi içerikli temalar, eskisine oranla daha az işlenmiş ve bazı yazarlar, bu dar çerçeve içerisinde öykü kaleme almışlardır. Doğal olarak bu faaliyetlerde güneydeki İngiliz sömürgeciliği ile kuzeydeki geri kalmışlığın etkisi kendisini oldukça hissettirmiştir.

Bu dönemde yani 1960'lı yıllarda yazılan öykülerin hemen hemen hepsinde dönemin olayları hâkimdir.

Modern Yemen öyküsünün öncülerinden Abdullah Sâlim Bâvezîr (ö. 2021), gözlemlerinde mükemmel ve dikkatli bir tasvir göze çarpan, karakterlerini âdeta resmeden ve 1975 sonrası Yemen öyküsüne damgasını vurmuş olan nadir bir kişiliktir.

Bu arada ülkede meydana gelen siyasi olaylar, bu türün dünyaya açılmasını oldukça geciktirmiştir. Kuzey Yemen'in 1962 senesinde İmam Yahya'ya (ö. 1948), Güney Yemen'in ise İngiliz sömürgeciliğine karşı başkaldırısı (1963) ifade edildiği gibi ülkenin dünyaya açılmasını 19. asrın ortalarına kadar ertelemiştir. Bunun için de öykü alanında yapılan çalışmalar 1970'li yıllara kadar geleneksel üsluba dayalı olarak devam edegelmiştir. 1969 yılından itibaren Yemen basını önemli

3 Ahmed Mahfûz'un koleksiyonları için bkz. (el-Makâlih, 1999, s. 264-283)

merhaleler kat etmiş ve *Savtî'l Ummân* ve *el-Cundî, eş-Şi'r, el-Yemen* gibi dergiler öykü alanına önem vermişlerdir.

Bu tarihsel zenginlik içinde, modern Yemen öyküsünü ülke dışına taşıyan en önemli şahsiyetlerden birisi de Muhammed Abdulvelî'dir. 1939-1979 yılları arasında Yemen öyküsü genel olarak Arap dünyasında önemli bir yer edinmiştir. Bir taraftan bu çalışmada bir hikâyesini tahlil ettiğimiz Muhammed Abdulvelî'nin (ö. 1973) yayınları, bir taraftan da Ahmed Mahfûz Ömer'in Kahire ve Beyrut'ta yapmış olduğu yayınlar, Yemen'de bu türe önemli bir ivme kazandırmıştır. Uzun bir süre Mısır'da yaşayan Muhammed Abdulvelî, burada Mısırlı edebiyatçılarla yakın bir ilişki kurarak onların sahadaki tecrübelerinden faydalanmıştır. Sosyal ve siyasal mevzuları işleyen yeni ve modern bir öykücünün habercisi ve Arap dünyasına açılan ilk eser özelliğini taşıyan *el-Ard yâ Selmâ* (Beyrut, 1966) ve *Şey'un İsmuhu el-Hanîn* (Beyrut, 1972) adlı koleksiyonlar yazarını, özellikle Yemen öyküsünü Arap âleminde önemli bir yere taşımıştır.

İlk öyküleri ve siyasî makalelerini *el-Yemenu'l-cedîde* adlı dergide yayımlamış olan Zeyd Mutî Demmâc'ın (ö. 2000), *Tâhiş el-Hûbân* (*Hûbân'ın Çılgını*, 1973) adlı eserinde yer alan *el-Askerî Zebehe'd-Decâc* (*Asker Tavuğu Kesti*) ve *el-Âidu Mine'l-Bahr* (*Denizden Dönen*) adlı öykülerinde halkın içinde dolaşan ve halkın birçok problemini siyasî temadan uzak bir şekilde tahlil etmeye çalışan ancak sonunda yine siyasî temaya yenik düşen bir öykücü olarak karşımıza çıkmaktadır⁴ (İbrahim, 1977, s. 63-64).

1970'li yıllar aslında Muhammed eş-Şeybânî'nin (ö.2020) de ifade ettiği gibi hem yazım alanında hem düşünce bağlamında hem de temaların işleniş biçiminde bir devrim yaşamıştır. Zeyd Mutî Demmâc, İbrahim el-Kâf, Muhammed Musennâ, Ahmed Ğâlib Curmûzî 70'li yılların ilk mümessilleridir.

1980'li yıllara bakıldığında⁵, dönemin yazarlarının 70'li yıllardaki yazarlardan farklı bakış açılarına sahip oldukları görülmektedir. Bu farklılıkların başında yoğun bir şiirsel dil gelmektedir. Ancak daha önceki neslin sahip olduğu heyecandan yoksun oldukları ve daha az eser verdikleri de dikkati çekmektedir. Hatta 90'lı yılların nesli de onlardan daha çok eser vermiştir. Muhammed Saîd Seyf (ö. 2020), İzzuddîn Saîd, Abdurrahman Abdulhâlik Ali Bâzîb, Faruk Ali Nâsır, Edib Kasım, Muhsin Hasan Halife, Abdulmecid el-Kâdî ve diğer bazı şahsiyetler bu dönemin önemli simaları arasında yer almaktadır.

1990'lı yıllara geldiğimizde, son derece önemli çalışmaların kaleme alındığına tanık olmaktadır. Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesi sonucu meydana gelen siyasî gelişmeler ve bu gelişmelere paralel olarak ülkede dikkati çeken değişiklikler, içinde ifade özgürlüğü de olmak üzere özgürlük alanlarının genişlemesi, pek çok kültürel derginin çıkması ve en önemlisi de eskisine oranla daha yumuşak bir sansürün uygulanması doğal olarak öykü alanında önemli gelişmelerin meydana gelmesini kolaylaştırmıştır. Üzerinde durmamız gereken bir nokta da 90'lı yıllarda pek çok kadın öykücünün bu alanda güçlü bir şekilde görülmesidir. Bu yılların en önemli bazı şahsiyetleri arasında şunları görmekteyiz: Buşra el-Maktarî, Muhammed Câzim, Abdunnâsır Mucelî, Mehâ Salâh (ö. 2024), Vecdî el-Ehdel, Semîr Abdulfettâh, Rayâ Ahmed, Ahmed Zeyn, Sâdık Ğânım, Abdulvâhid es-Sâmîî, Muhammed Osman, Hemdân Demmâc, Ervâ Osman.

4 (el-Makâlîh, 1999, s. 157-166).

5 1988 senesinde basılan Kıyas muhtâra Yemeniyye (Beyrut) adlı eserin içinde dönemin hikâye yazarlarına ait 42 hikâye seçmesi bulunmaktadır.

Netice itibarıyla bu nesil de daha önceki nesiller gibi önemli bir iz bırakmadan yerlerini başkalarına bırakmışlardır. Bu neslin istenilen düzeyde eleştirilmemesi ya da eleştiri sanatının istenilen düzeyde olmaması doğal olarak onların çalışmalarını etkilemiştir. Diğer taraftan kendi alanlarında gözle görülür bir sıçrama da yapamamışlardır.

1990'lı yılların neslinden sonra kendinden emin, öykü alanında rahat kalem oynatabilen, kendi koleksiyonunu kendi imkânlarıyla bastırabilen, ülke içinde veya dışında yapılan toplantılara katılan, en iyiye elde edebilmek için canla başla gayret gösteren, en önemlisi de çalışmalarının değerlendirilmesini talep eden bir nesil doğmuştur.

1950 senesinden 2007 yılına kadar yaklaşık 178 koleksiyonun kaleme alındığı Yemen'in bugünü ele alacak olursak Arap Baharı ile başlayan sorunlar ve daha sonra ülkenin içine düştüğü durum ister istemez bu faaliyetleri yavaşlatmıştır.

Yemen'de iç savaşların uzun bir zaman sürmesi, bağımsız sonrası dönemin özellikleri ve ülkenin Kuzey ve Güney diye bölünmesi ister istemez kısa öykünün arzu edilen düzeye gelememesinde önemli etkileri olmuştur. Diğer taraftan, ülkede yaşanan siyasal dönüm noktaları ve bölünmüşlük edebi çalışmalarda daha çok kimlik, aidiyet ve göç temalarının işlenmesine ön ayak olmuştur. Kısa öykü Yemen'de tabii olarak bir dönüşüm süreci yaşamıştır. Bu durum, hikayenin tema ve biçim olarak alacağı şeklin zeminini hazırlamıştır. Bu dönüşüm sürecinde tanık olduğumuz nitelik açısından yüksek edebi eserler, modern Yemen öyküsünü Arap dünyasına da taşıyan Muhammed Abdulvelî'nin ortaya koyduğu çalışmalarda görülmektedir. Nitekim, yazarın "Adı Özlem Olan Bir Şey" adlı hikayesi göç ve aidiyet temalarını önceleyerek yazarın nitelik açısından yüksek faaliyetlerine verilecek önemli çalışmalarından biridir. Arapça literatürde yazarla ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır, ancak bu çalışmaların daha çok yazarın ideolojik tercihinə yöneldiği⁶, kaleme alınan metinlerin ise tematik çerçeve üzerinde odaklandığı dikkati çekmektedir. Yazarın bu makale ile ele aldığımız hikâyesinin anlatı yapısını, bireysel deneyim boyutu ile önceleyen çalışmalar az sayıdadır. Bu açıdan bakıldığında bu hikâyenin daha çok bireyin kimlik ve aidiyet sorununa odaklanan hem estetik hem de varoluşsal bağlamda işlenmesi hedeflenmektedir. Bu çerçevede yazarın edebi şahsiyeti üzerinde kısaca durulacak, akabinde de "Adı Özlem Olan Bir şey" adlı hikâye göç ve aidiyet temaları ön plana alınarak değerlendirilecektir.

Muhammed Abdulvelî'nin Hayatı

1940 senesinde Taiz yakınlarında bulunan el-Huceriyye bölgesinde dünyaya gelmiştir.⁷ Muhammed Abdulvelî doğumundan on dört yaşına kadar Etiyopya'nın başkenti Adis Ababa'da ikamet etmiştir (Campbell, 1996, s. 908). Bunun sebebi babasının Yemen'in kuzeyinde 1930'ların ortalarından 1962'deki darbeye kadar faaliyet gösteren milliyetçi bir siyasi hareket olan Yemen Özgürler Hareketi'nin üyesi olması ve bu nedenle dönemin idarecisi İmam Yahya'nın baskıları sonucu kaçarak eşinin memleketi olan Adis Ababa'da ikamet etmek zorunda kalmış olmasıdır.

İlk eğitimini Etiyopya'da Yemenlilerin bir okulunda almıştır (Campbell, 1996, s. 908). Muhammed Abdulvelî'nin Yemenli olmayan bir anneden dünyaya gelmesi, cahil avam tabakasının

6 Mesela bazıları, Abdulvelî'nin bazı eserlerini ve hikâyelerini "Yemen'in toplumsal dertlerinin bir belgesi" olarak değerlendirirken burada sunulan çalışma, hikâyeyi "bireyin kimlik ve aidiyet sancılarını işleyen evrensel bir edebi metin" olarak değerlendirmektedir. (et-Tayyib, 2024, "el-mâddetü't-târîhiyye fî a'mâlî Muhammed Abdülvelî", <https://mazpress.com/art1277.html>)

7 Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Campbell, 1996, s. 908-909).

Abdulvelî'nin Yemen nesepli olmadığını ifade etmek için kendisine “mevlit” lakabı⁸ takılmasına sebebiyet vermiştir. Muhammed Abdulvelî, bu durumdan oldukça rahatsızlık duymuştur. Bundan dolayı da köy hayatından nefret etmiş ve bir göçmen olarak Etiyopya'da yaşamak kendisine ağır gelmiştir. O sıralarda Etiyopya'da bir grup Yemenli göçmenin varlığından haberdar olmuş ancak onlar kendisi gibi ana vatanlarına dönmeyi asla düşünmemişlerdir. Abdulvelî'nin burada yaşadığı acı hatıralar, daha sonra kaleme alacağı eserlerde göç, aidiyet ve dışlanmışlık konularına özel bir ilgi gösterilmesinin en önemli sebeplerinden birisi olmuştur.⁹

14 sene gibi uzun bir süre gurbet diyarında yaşadktan sonra ailesiyle 1946 yılında Yemen'e dönmüş ve döndükten hemen sonra da çocuk denecek yaşta yine ailesi tarafından evlendirilmiştir (Campbell, 1996, s. 908). Daha sonra eğitim için Kahire'ye giden Abdulvelî, 1955'te Ezher Üniversitesi'nde okumaya başlamıştır (Campbell, 1996, s. 908). Kahire'de 1956 senesinde ter-tip edilen Yemenli Öğrenciler Birliği'nin ilk kurucu toplantısına katılmış ve böylece birliğin kurucuları arasında yer almıştır. 3 yıl sonra komünizme intisap ettiği gerekçesiyle 24 öğrenciyle birlikte ülkeden kovulmuştur. Bunun üzerine Moskova'ya giderek Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne girmiştir. 1959 senesinden 1962 yılına kadar burada eğitim almıştır. Ancak Yemen'de Mütevekkili Krallığı'na karşı 26 Eylül 1962 yılında başlayan devrim münasebetiyle okulunu yarıda bırakmış, ayaklananların saflarında yer almıştır. Mütevekkili Krallığı'nın devrilmesinden sonra Muhammed Abdulvelî, tamamen siyasete girmiştir. Tunus, Moskova, Berlin ve Mogadişu'da mevcut Yemen elçiliğinde farklı dönemlerde maslahatgüzarlık yapmış ve kısa bir süre için de Yemen Hava Yolları'nda müdür olarak görev almıştır. Hayatının son dönemlerinde devlet memurluğundan istifa ederek Taiz'de bir kitabevi açmıştır. Muhammed Abdulvelî, 1968 yılında bir yıl kadar hapis yatmış, 1972 senesinde de Kale Hapishanesi'nde zincire vurulmuştur. 3 Nisan 1973 senesinde Demokratik Yemen'de (Güney Yemen) meydana gelen ve içinde diplomatların da bulunduğu bir uçak kazasında 34 yaşında yanarak can vermiştir.¹⁰ Daha sonra bu kazanın, iktidarın politikalarına muhalif olan büyükelçileri tasfiye etmek için düzenlenen bir suikast olduğu iddia edilmiştir. Adı, ölümünden yıllar sonra Yemen'de efsaneleşti, ancak ona dair maddi hiçbir iz kalmadı. 1995 yılında kızı Fatma, babasından bir anı, bir mezar ya da bir heykel bulmak için İsveç'ten Sana'ya geldi; ama babasından geriye sadece onu seven insanların hatıraları kalmıştı (el-Muqri, 2025).

Muhammed Abdulvelî'nin hayatının odak noktasını teşkil eden siyasi faaliyetleri esasen modern Yemen öyküsünde görülen anlatısal ve tematik değişime şekil veren bir alt yapı olarak değerlendirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında Yemen'de gerçekleşen 1962 Devrimi sonrasında yaşanmış politik kırılmalar; göç, yabancılaşıma, aidiyet ve baskı gibi temaları yazarın ön plana almasında hareket noktası olmuştur.¹¹

Modern Yemen edebiyatının öncü isimlerinden olan Abdulvelî, siyasi söylemle arasına mesafe koyarak bu deneyimi bireyin iç dünyasına yükleyen estetik bir anlatıya evirmiştir. Yazarın

8 Burada “mevlit” bir doğum gününü değil, “doğum kökenini” ima etmektedir. Yemenli olmayan bir anneden doğan çocuklara, küçümseme amacıyla “mevlit” denmiştir. Bu, onların “tam Yemenli, tam Arap” olmadığını vurgulamak için kullanılmış bir toplumsal damgalamadır. Kısacası, Abdulvelî'nin annesinin Etiyopyalı olması, onu toplum gözünde “yarım Yemenli, yabancı kan taşıyan” bir çocuk haline getirmiş ve bu yüzden “mevlit” diye aşağılanmıştır.

9 Örneğin Salih ed-Dahhân ve el-Ard yâ Selma adlı eserlerinde göç ve aidiyet teması odak noktasıdır.

10 Bazı kaynaklarda Aden'de toplanan büyükelçiler konferansında bazı muhalifleri ortadan kaldırmak için bu kazanın planlı olarak düzenlendiği söylenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (el-Muqri, 2025).

11 Örneğin Şey'un İsmuhu el-Hanân adlı öyküde hareket noktası 1962 sonrası yaşananlardır.

zikredilmesi gereken bir diğer özelliği de aşırı ideolojik söylemlere eleştiri getirebilmesidir. Bu ve benzeri hususlar, modern Yemen edebiyatında başat bir rol oynamasının arkasında yatan en önemli sebeplerdendir.

Eserleri:

Hikâye koleksiyonları:¹² 1) *el-Ard yâ Selmâ* (*Toprak ey Selma*), Beyrut 1966. 2) *Şey'un İsmuhu el-Hanîn* (*Adı Özlem Olan Bir Şey*), Taiz 1972. 3) *Ammunâ Sâlih el-Umrânî* (*Salih Amcamız*), San'a 1978 (2. bs.). Bu eserin ikinci baskısına 2 piyes eklenmiş olup ölümünden sonra yayımlanmıştır. 4) *Reyhâne* (*Bir Fesleğen*) 2005. Bu eser yazarın ölümünden sonra yayımlanmıştır. Romanları: 1) *Yemûtûne Ğurebâ* (*Gurbette Ölürlere*), Beyrut 1973. Bu roman yazarın en önemli romanı kabul edilmektedir. 2) *San'a Medîne Meftûha* (*Sana; Açık Bir Şehir*), San'a 1978 (2. bs.).

Bu eserlerden *el-Ard yâ Selmâ* (*Toprak, ey Selma*), sahipsiz vatan toprağını Yemen kimliği ile yan yana getirip işleyen bir eserdir. Eserde özetle toprağı terk eden erkekler sadakatsizdir ama kadınlar sadakatlidir. Yazar, sadakatli olarak gördüğü kadınlar üzerinden kültürel bir uyanışa öncülük yapar. Yemen'in birlik içinde olmasını ayrıca dış müdahalelere karşı bütünlüğü ön plana alan bir eser olarak hafızalarda yer etmiştir.

Yazarın *Ammunâ Sâlih* (*Amcamız Sâlih*) adlı eserin merkezinde Salih adlı bir karakter vardır. Deli olarak da bilinen Salih, gençliğinde Yahudi bir kızla bir aşk yaşamış ve bu nedenle toplumda büyük bir tepki ile karşılaşmış ve bu nedenle de hapse düşmüştür. Eserde toplumun bu tutumu eleştirel bir bakışla irdelenmiştir.

Edebî Şahsiyeti

Ele aldığı meseleler dolayısıyla ilgi görmesi gereken Muhammed Abdulvelî'nin, Yemen'de hak ettiği değeri bulamadığı anlaşılmaktadır (el-Muqri, 2025). Onun hakkında pek çok çalışma kaleme alınmış olsa da bu eserler bugün dahi Arap okuruna bütünüyle ulaşamamıştır. Ayrıca mevcut çalışmaların çoğu titizlikten uzak olup, çeşitli yanlış bilgilerle doludur (el-Muqri, 2025).

Uzun bir süre Mısır'da yaşayan Muhammed Abdulvelî, burada Mısırlı edebiyatçılarla yakın bir ilişki kurarak onların edebî alandaki tecrübelerinden faydalanmıştır. Sosyal ve siyasal mevzuları içeren yeni, modern bir öykücünün habercisidir. Arap dünyasına açılan ilk eser olma özelliğini taşıyan *el-Ard yâ Selmâ* (*Toprak, Ey Selmâ*) ve *Şey'un İsmuhu el-Hanîn* (*Adı Özlem Olan Bir Şey*) adlı koleksiyonlarıyla Yemen öyküsünü özellikle Arap âleminde önemli bir yere taşımıştır.¹³ İlk eserinde Yemen'de pek alışık olmadığımız toplumsal hafızanın dışladığı sorunları ele alarak dikkatleri üzerinde toplamıştır. Yemen öyküsünün en başta zikredilmesi gereken ismi Muhammed Abdulvelî, 1955 yılının ortalarından itibaren öykü yazmaya başladığında ülkenin ne kuzeyinde ne de güneyinde öykünün sanatsal ölçüleri henüz anlaşılır durumda değildi. Öykü, bu dönemde sadece siyasî sloganların ya da toplumun uğraşlarının veya müellifin kendi kültürünün bir anlatım aracıydı. Daha önce de ifade edildiği gibi Muhammed Abdulvelî'nin ortaya çıkışı ile öykü, yeni bir döneme ve mecraya girerek daha geniş kitlelere hitap etmeye başlamıştır. Aslında Muhammed Abdulvelî, bildiğimiz bir ideolojik akımın doğrudan mümessili değerlendirilmemelidir. Hakkında yapılmış çalışmalarda özellikle postkolonyal edebiyatın özne merkezli bir yaklaşıma benzeyen bir anlatı ile ön plana çıkmıştır. Döneminde yaşayan edebî şahsiyetlerin pek çoğunun siyasi söy-

12 Hikâyeleri ve diğer eserleri için bk. (Campbell, 1996, s. 909).

13 Edebî şahsiyeti için bk. (Badam, 2020) ve (Badam, 2022, s. 125-144)

lemlerle direkt bağlantılı oldukları dikkati çekmektedir. Buna karşın Abdulvelî, siyasal düşünceyi ikinci plana atarak bunu kişinin aidiyet sorunu ve vatan özleminden hareketle oldukça estetik bir anlatım tarzına evirmiştir. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Muhammed Abdulvelî, Yemen öyküsünü bir ideolojik söylem tarzından çıkarıp estetik bir anlatım tarzına yükselten nadir bir kişiliktir. Dolayısıyla okuyucu, Muhammed Abdulvelî ile diğer yazarlar arasındaki üslup farkını idrak edecek bir seviyededir ve bir anlamda okuyucu pasif okuyucu olmaktan çıkmış aktif okuyucu haline gelmiştir. Artık öykü, sadece başkalarının sesini duyurmak, başkalarının düşüncelerini yaymak için yazılma yerine, insanın iç dünyasındaki dalgalanmalar, çatışmalar için de yazılmaya başlanmıştır. Muhammed Abdulvelî’de dikkati çeken önemli noktalardan birisi de şudur: Onun edebi şahsiyeti işlediği temaların yanı sıra bu temalarda kullandığı anlatım dili ile de ortaya çıkmaktadır. Öykülerinde yabancılaşma duygusu, sade bir üslup üzerinden dolaylı bir yolla sezdirilmektedir. Bu üslubu tercih etmesinin arkasında yatan sebep şudur: O siyaset ve toplumla ilgili meseleleri direkt bir biçimde anlatma yerine gereksiz anlatılardan uzak durarak estetik bir düzlemde ele almıştır.

33 sene gibi kısa bir ömür süren Abdulvelî hikâyelerinde (el-Muqri, 2025) ülkelerinden ayrılmış daha doğrusu ülkelerini terk etmiş Yemenli göçmenlerin hayatlarını, bunların geride bıraktıkları ailelerinin tarımla ve çocuklarla uğraşmalarını, en önemlisi de Yemenli göçmenlerin geriye dönmemelerini veya dönememelerini etkileyici ve sanatsal bir dille ifade etmiştir (Rûmiyye, 1987, s. 27-91). Diğer taraftan özellikle Etiyopya’daki Yemenli göçmenlerin çektikleri sıkıntıları küçük dükkânlarda çalışarak edindiği tecrübeler vasıtasıyla okuyucularına aktarmıştır. Bu yönüyle Faslı yazar Muhammed Şükri’ye (ö. 2003) öncülük ettiği kabul edilmektedir (el-Muqri, 2025).

Onun öykülerinde dikkat çeken bir konu da aşk konusudur. İki öykü koleksiyonunun bazı öykülerinde bu açıkça görülmektedir. Genç yaşında böyle bir konuyu kaleme almasına rağmen, içinde bulunduğu toplumun da gerçeğini düşünerek aşırıya kaçmamıştır. *İmrae İnde İmrae (Bir Kadının Yanında Bir Kadın)* ve *Sûku’s-Sebt (Cumartesi Pazarı)* adlı öykülerinde konu hemen hemen aşktır. Muhammed Abdulvelî, daha sonra ikinci koleksiyonunda bu konuyu bırakarak asıl özlemine duyduğu konu peşinde koşmuştur ki bu da yalnızlıktır, derinlemesine ve derinliklerinde hissettiği yalnızlıktır. Bazı öykülerini hapiste iken yazmış olduğu üçüncü koleksiyonu *Ammunâ Sâlih*’te (*Amcamız Salih*) farklı bir üslup izlemiş ancak ana tema yine vatan sevgisi olmuştur (el-Makâlîh, 1999, s. 164-165).

Muhammed Abdulvelî, Etiyopya’da yaşayan Yemenli göçmenlerle ilgili kaleme almış olduğu hikâyelerini küçük dükkânlarda çalışan insanların mekânla tesis ettiği ilişki üzerinden kaleme almıştır (el-Muqri, 2025). Bu öykülerinde yoksulların çocukların, gece hayatı yaşayan kadınların peşinden koşan erkeklerin yaşamlarından bölümler aktarmaktadır. Daha sonraları Faslı Muhammed Şükri’nin (ö. 2003) onun gibi cesur anlatılara öncülük ettiği görülmüştür. Netice olarak bu çalışma ile Muhammed Abdulvelî’nin edebi şahsiyeti ayrıntılı olarak ele alınmamış, makalenin konusu olan hikayeden hareketle tematik ve anlatısal bir çerçevede değerlendirilmiştir.

Hikâyenin Özeti

Hikâye, Yemen’in dağlık ve zorlu tabiat şartlarında özel araçla seyahat eden iki yakın arkadaşın sohbetleriyle gelişen bir anlatıdır.¹⁴ Birinci tekil şahıs anlatımıyla kurulan hikâye, Amerika’da yaşamış ve yine Amerika’ya gitmek amacıyla Yemen’e gelmiş kişinin hem iç dünyasında hem de ha-

14 Hikâyede Amerika’dan gelmiş karakter için I. kişi, Yemen’de ikamet eden karakter için II. kişi ifadesi kullanılacaktır.

yal dünyasındaki kırılmaları, ülkesinin değerlerine karşı yaşadığı yabancılaşıma ve derin umutsuzluğunu konu edinir. Yemen ülkesindeki geri kalmışlık, yozlaşma ve savaşın geride bıraktığı çevre, göçün bir kaçış olarak değil varoluşsal bir arayış olarak değerlendirilmesine neden olur. Yemen'de mukim olan karakter ise özlem, aidiyet duygusu, toprakla içiçe olmak, kalış fikrinin temsilcisidir. İki karakterin seyahat boyunca tartıştıkları kaçış ile kalış, umut ile umutsuzluk, göç ile aidiyet hep çatışma halindedir. Karakterlerin iç dünyalarında bir tükeniş hikâyesinin başından sonuna kadar mevcuttur. Hikâye mekânsal unsurlarla zenginleştirilmiştir. Ayrıca bu hikâye sadece bir göç anlatısı olarak değil bireyin kimlik, aidiyet ve varoluş problemlerini de içeren bir anlatıya sahiptir.

Hikâyenin Tahlili

Bu çalışmada hikâye, belirli bir edebiyat kuramına (post-kolonyalizm, Marksist eleştiri vb.) hapsedilmeden, analitik yani edebiyat literatüründe yaygın olarak kullanılan "tahlili" bir yaklaşımla ele alınmıştır.¹⁵ Bunun arkasında yatan sebep, hikâyeyi tek bir teorik çerçeveye hapsedmekten ziyade, anlatı üzerinden hareketle tema, karakter ve tahkiye gibi etkenlerin işlevselliğini ortaya koymaktır. Dolayısıyla "yabancılaşıma", "aidiyet" ve "varoluşsal sorgulama" gibi fenomenler, teorik bir tartışmaya sebebiyet vermesi için değil, hikâyenin anlam dünyasını açıklayıcı araçlar olarak kullanılmıştır. Bu çerçevede, hikâye ilk olarak başlık ve anlatım biçimi üzerinden değerlendirilerek tematik çözümlemeye zemin hazırlanmıştır.

Hikâyede "Adı Özlem Olan Bir Şey" gibi gizemli ama dramatik bir başlık kullanılmıştır. Aslında hikâyede anlatış tarzı da dramatiktir. Ancak Mehmet Kaplan'a göre ilmi eserlerde fikirler ve gerçekler böyle ortaya konulmaz (Kaplan, 2002, s. 216). Hikâyenin başlığında geçen "özlem" kelimesi hem fiziksel olarak bir mekâna, hem insanın geçmişine, daha doğrusu insanın kendi köklerine olan bağlılığının bir ifadesi olup hikâyede güçlü bir metafor olarak karşımıza çıkmıştır.

"Yol bir yılan gibi kıvrılıyordu, güneş ise kara bir bulutun ardında kaybolmuştu. Hafif bir çiseleme başlamıştı. Araba hızla ilerliyor, acı içinde yolun kıvrımlarıyla kıvrılıyordu" şeklinde kısa bir tasvirle başlayan hikâyede (Abdulveli, 1986, s. 59) iki arkadaşın San'a şehrinin yüksek tepelerinden Tihâme Ovası'na doğru sürekli değişen coğrafi bir atmosferde özel araçlarıyla yapmış oldukları seyahat anlatılmaktadır. Bu esnada okuyucu göç, yabancılaşıma, köklerine bağlılıkla ilgili çaresizlik, sürgün, aidiyet, kimlik gibi pek çok tema ile karşı karşıya kalmaktadır. Hikâyede karakterlerin adları verilmediğinden hikâye özetinde de belirtildiği gibi daha önce Amerika'ya giden ve ülkesine dönen kahraman için 1. kişi, Yemen'de ikamet etmekte olan için ise 2. kişi diye bir isimlendirme yapılmıştır.

Bilindiği gibi hikâyelerde karakterlere isim verilmezse bunlara "tip" denilmektedir. Tipin de toplum içinde yüzlercesi, binlercesi bulunmaktadır. Eğer isim verilirse bu durumda hikâye, bir kişinin hikâyesi anlamına gelmektedir. İsimsiz karakter temsili bir işlevdir. Buna bir başka ifadeyle "adsız kahraman tekniği" de diyebiliriz. Kahramana isim verilmemesinin arkasında okurun dikkatini bireysel kimlikten çok yaşanan duruma yöneltmek vardır. Bazen kahramanın herkesi temsil ettiğini göstermek amacıyla kişi simgesel bir değer kazanır ve bu anlatım izlenimci bir üslupla kurulur.

Yazar diyalogun baş kahramanları olan iki kişiye hikâyenin başında kendilerine eşlik eden bir üçüncü kişi olarak sessizlik metaforunu da eklemiştir:

15 Tahlili metin incelemeleri konusunda bkz. (Kaplan, 2024) ve (Kaplan, 2002).

“Üçüncümüz ise sabahtan beri yağmurların yağdığı o kasvetli öğleden sonra San’a’ dan ayrıldığımızdan beri bize eşlik eden sessizlikti.” “Sessizliği bozmak istiyordum.” İfadesinden (Abdulveli, 1986, s. 59) anlaşılacağı gibi başlangıçta kısa bir süre herhangi bir konuşmanın yapılmadığı hikâyede bu duruma “fırtına öncesi sessizlik” diyebiliriz. Diyebiliriz çünkü hikâyenin devamında daha önce Amerika’ya gitmiş 1. kişinin yoğun içsel sorgulamalarına tanık olmaktadır. Sürekli değişen hava şartlarında; kasvetli havada daha çok 1. kişinin iç dünyasında melankolik bir atmosfer hikâyenin başında hemen kendisini hissettirmektedir.

Amerika gibi çok gelişmiş ‘rüyalar ülkesi’nden Yemen’e gelen 1. kişi yalnızlık ve ülkesine yabancılaşma duygusu, okurun bir süre onun gözleriyle hikâyeye bakmasına zemin hazırlamıştır. Mesela bu karakterin aşağıdaki ifadelerinde ülkesinde olmasına rağmen, her şeye yabancı bir gözle bakan, ülkesinin değerlerini, güzelliklerini kucaklayamayan, ne yapacağını bilemeyen, umudunu yitirmiş, çaresizlikten her şeyin anlamını kaybetmiş bir şahsiyetle karşı karşıyayız: “*Ne düşünüyorsun? » diye sordum. Bana baktı, gülümsedi ve başını salladı. “Hiçbir şey. Gerçekten önemli bir şey yok...” Bir süre sustu, bir sigara yaktı ve ardından konuştu: “Bu memleket, insandaki düşünme yetisini öldürüyor, duyguları köreltiyor. Zamanla da düşünceye açık beyin hücrelerinin işleyişini sona erdiriyor.” Her gün uyuşuyoruz, aptallaşıyoruz, ölüyoruz.*” (Abdulveli, 1986, s. 59)

Tam bu noktada Necip Fazıl Kısakürek’in Sakarya Türküsü’nde dile getirdiği şu beyit ister istemez gözlerimizin önünde canlanmaktadır: “*Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya; öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!*” (Kısakürek, 2011, s. 399)

Burada anlatılmak istenen bir gariplik durumu, bir paryalık halidir. Bu beyitlerde nasıl ki Necip Fazıl Kısakürek, milletin kendi ruhuna ve değerlerine uygun bir yönetim kademesinden yoksunluğu, millet ve yönetici tabakası arasındaki uyumsuzluğu anlatmışsa Muhammed Abdulveli de bu minvalde hayata bakış tarzını bize karakteri vasıtasıyla aktarmaya çalışmıştır. Bir anlamda içinde yaşadığımız hakikatler hayatımızın ta kendisidir.

1. kişi sanki “*Niçin geldim buraya/niçin döndüm bu toprağa/dört bir yanı suyla çevrili/bu çorak adaya*” demişçesine (Lekesiz, 1999, s. 303) arkadaşı ona “*Ancak yakında geri döneceksin*” (Abdulveli, 1986, s. 60) diyerek onu rahatlatmaya çalışmaktadır. Demek ki seyahatin bu noktasına kadar uzun uzun Amerika rüyasından bahsedilmiştir. Ferit Edgü’nün “Dönüş” adlı hikâyesinde yer alan “*Geldiği yer bir ada; havasına dayanamadığı, iklimi sağlığına uygun olamayan ve her dönüşünde pişmanlık duyduğu bir yer. Yine de dönüp gelmiştir buraya; niçin ve neden geldiğinin bilincinde değildir.*” şeklindeki ifadelerinde nasıl içsel bir tepki varsa tahlilini yapmaya çalıştığımız hikâyemizde de 1. kişinin kuvvetli içsel tepkilerinden olsa gerek arkadaşı ona yukarıdaki ifadeyi yani “*Ancak yakında geri döneceksin*” sözünü (Abdulveli, 1986, s. 60) söyleme ihtiyacı duymuştur. Amerika’dan geldiğine pişman olan 1. kişinin hemen bütün ifadelerinde köklerinden kopmuşluk kendini hemen göstermektedir.

Ferit Edgü’nün “Dönüş” adlı hikâyesinde yer alan “*Geldiği yer bir ada; havasına dayanamadığı, iklimi sağlığına uygun olamayan ve her dönüşünde pişmanlık duyduğu bir yer. Yine de dönüp gelmiştir buraya; niçin ve neden geldiğinin bilincinde değildir.*” şeklindeki ifadelerinde nasıl içsel bir tepki varsa tahlilini yapmaya çalıştığımız hikâyemizde de Amerika’dan gelmiş 1. kişinin kuvvetli içsel tepkilerinden olsa gerek arkadaşı ona yukarıdaki ifadeyi yani “*Ancak yakında geri döneceksin.*” sözünü söyleme ihtiyacı duymuştur (Abdulveli, 1986, s. 60). Her ne kadar “*Adı Özlem Olan Bir Şey*” adlı hikâye bir göç hikâyesi olarak değerlendirilse de biz

ağırlığımızı daha çok bireyin varoluşsal sorgulamasından yana koymaktayız. Aklımıza 'Varoluşsalın neyi sorgulanmaktadır?' diye bir soru gelebilir. Hikâye dikkatle okunduğunda kimlik, aidiyet ve vatan gibi kavramların sorgulandığı açıktır. Yemen'de mevcut toplumsal çelişkiler daha çok Amerika hayali ile yaşayan 1. kişi üzerinden verilmektedir. Kaldı ki hikâyenin içeriği bizi varoluşçuluk (Sartre, 2017) felsefesinde gördüğümüz "*Felsefenin akıl yürütmeleri, soru sormalarının karşısında anlamsızlık, boşluk, yabancılık, ümitsizlik*" (Lidar, 2023) gibi kavramlarla yüz yüze bırakmaktadır. Zaten Amerika'dan gelen 1. kişi de kendisini ülkesinde işe yaramayan bir iskelet gibi görmektedir. Camus'nün varoluşsal kavramının yansısı Edward Said'in sürgün kavramı da gözümüzün önündedir.

Hikâyede en önemli unsurlarından biri de Yemen'in geçmişine ve geleceğine, bugününe daha çok 1. kişinin gözüyle bakılmasıdır. Bu durum hikâyenin yapı bakımından en önemli bileşenlerinden birisidir (Kaplan, 2002, s. 208). Hikâyede zaman kavramı çok geniş değildir. İfade edildiği gibi San'a'nın tepelerinden Tihame Ovasına uzanan bir seyahat süresidir. Bu zamanı tam olarak tahmin edemiyoruz ama geniş bir zaman dilimi olmadığı da açık.

Hikâyenin başında dikkat çeken noktalardan birisi de 2. kişinin de kendi halkını Yemen'de kalmaya mahkûm edilmiş zavallılar olarak görmesidir. Hatta mezkûr karakter, arkadaşının umutsuzluğa düşmemesini istemiş çünkü onun kendisini kendileri gibi vatanına bağlayacak ailesinin, çocuklarının olmadığını; aksine uzun bir geleceğinin olduğunu söyleyerek Amerika'ya gitmesi için ona bir anlamda moral vermiştir. Bu arada "...ama biz" ifadesiyle kendilerinin de mutlu olmadığı sezdirilmekte; eksik bırakılan anlam, okuyucu tarafından metin içi ve durum bağlamı üzerinden tamamlanmaktadır. Bu da yazarın eksilti tekniğini kullandığını göstermektedir.

Karakterin yaşadığı öğrenilmiş çaresizlik (Güler, 2006) ve umutsuzluk, "Her gün uyuşuyoruz, aptallaşıyoruz, ölüyoruz" ve "Tek umut uzaklara gitmek" gibi tekrar eden ifadelerde açık biçimde somutlaşmaktadır (Abdulveli, 1986, s. 59-63).

Psikolojide öğrenilmiş çaresizlik diye bir kavram vardır. Öğrenilmiş çaresizlik, bir bireyin belirli koşullar altında geliştirdiği psikolojik bir durumdur. Bu durum, genellikle birtakım faktörlerin bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkar. İşte bu hikâye de tekrar Amerika'ya dönme hayalleri kuran 1. kişinin bazı cümleleri bizi öğrenilmiş çaresizlik kavramına götürmektedir. Mesela "*Allah aşkına söyle bana, -dağlarda kurulu köylere işaret ederek- buralarda yaşayanlar insan gibi bir hayat mı yaşıyor?*". "*Yıllar önce, hatırlıyorum savaş devam ederken, neredeyse burada bizi öldürüyorlardı. Çıplak ayaklı, yırtık pırtık giysiler içinde bir grup insandı. Değerli olan tek şey tüfekleriydi. Allah aşkına, hayatın sonunun böyle insanların ellerinde bitmesi mi gerekiyor? Bunun için mi okuduk, bunun için mi seyahat ettik? Bunun için mi yeni bir dünya hayali kurduk? Bunun için mi mücadele edip bir şeyler inşa edeceğimizi düşündük? Kim için? Bunlar için mi? Seni bir altın liraya, bazen de hiçbir şey karşılığında satan insanlar için mi?*" ifadelerinde (Abdulveli, 2018) öğrenilmiş çaresizliğin/çaresiz kalmanın hemen hemen tüm belirtilerini görmektedir (Güler, 2006).

Bu arada tekrar Amerika'ya gitmek isteyen 1. kişide gördüğümüz duygusal ve sosyal izolasyon, toplumuyla bağlantı kurma yetersizliği onu âdeta yalnızlığa itmiştir. Yalnızlık çekme nedenlerinden birisi de bekâr olmalarıdır. Bu da kahramanımızın durumunu ortaya koymaktadır. Kaldı ki arkadaşı da onu şöyle tarif etmektedir: *Ne içki içiyor ne de "kat" kullanıyordu. Evlenmemişti. Hayalleri yıllar önce parçalanmıştı.*" İnsan yaşadığı topraklarda meydana gelen farklı olaylar yüzünden ne kadar kırılgan olursa olsun, ne kadar biçare olursa olsun ne kadar duygusal ve sosyal

izolasyon yaşamış olursa olsun yine de göçmen/gurbetçi olarak gittiği topraklarda aklının arkada kalacağı bazı değerler onu mutlaka rahatsız edecektir. Necati Cumalı'nın 1956 yılında yayımlanan "Aklım Arkada Kalacak" adlı bir hikâyesi de (Karanfil, 2020, s. 225), 1950'li yıllarda yaşanan kentleşme, göç ve sanayileşme bağlamında yaşanan modernleşme süreçlerini, neden olduğu toplumsal değişimler açısından değerlendirmektedir.

Hikâyemizde Yemen'de devrim olmadan önce Amerika'ya giden 1. kişi, burada görmüş olduğu gelişmişlik karşısında şaşkınlık yaşamasına rağmen zihninde ülkesine döndüğünde gerçekleştir-meyi düşündüğü büyük projeler kurmuştur. Ancak döndüğünde arkadaşı olması gereken 2. kişi, onun hayallerinin yıkıldığını söyler hatta onun hakkında kullandığı aşağıdaki ifadelerle biz, Ame-rika hayalleriyle yaşayan 1. kişinin tükenmişlik sendromu yaşadığını anlatır.

Bugünüme bakacak olursak pek çok meslek sahibi zihninde yer verdiği ülkeye gitmek için uğraş vermektedir. Servet-i Fünuncular da 130 yıl önce Yeşil Yurt adını verdikleri bir hayalleri vardı (Akay, 2020, s. 371-396). Osmanlı Dönemi'nin çöküş döneminden kaçıp daha rahat edebi-lecekleri toprakların özlemi ile yaşadılar. Bu gitme isteğinin arkasında pek çok sebep vardı. Tıpkı Amerika hayalleri kuran hem fiziksel hem zihinsel hem de duygusal çöküntüyü yaşayan 1. kişinin aşağıdaki ifadeleri öne sürerek geldiği yere dönmek için yanıp tutuştuğu gibi...

"Biz burada gerçekten 20. yüzyılda mıyız? İnanamıyorum! Çevremdeki her şey, yanlışlıkla sayfalarını açtığım eski bir tarih kitabının parçasıymış gibi hissettiriyor. Bu sayfalarda yaşa-maya geri döndüm. Bazen Taiz, Hudeyde veya Sana'a'nın sokaklarında yürürken bir zamanlar Şikago'da olduğumu hatırlıyorum. Ama inanamıyorum! Hâlâ orada değil miyim? Birden kendi kendime soruyorum: Gerçekte neredeyim? Amerika'da mı, yoksa bu eski tarih sayfalarının orta-sında mı? Çok şaşırıyorum... Her şey birbirine karıştı. Bana bakma, önüne bak! En azından bura-da ölmek istemiyorum. Eğer umutsuzsan, bu senin sorunun. Ama ben yakında oraya gideceğim." (Abdulvelî, 1986, s. 61)

Yazarın sık sık dinlendirme tasvirleri yapması okuyucuyu içsel bir dünyadan dışsal bir dün-yaya çekmek içindir. Bu tasvirler de okuyucunun gözünde canlanacak bir tarzda anlatılmaktadır. Böylesi tasvirle hikâyede akıcılığı daha cazip hale getirmektedir. Âdeta bir resim gibi tasvir, bir dinlenme aracı olarak da değerlendirilebilir: "Güldüm... Araba, dağlık bir virajdan çıktıktan son-ra hızlandı. Yağmur önce hafifçe ardından şiddetli bir şekilde yağmaya başladı. Silecekler yavaş çalışıyordu, yağmur damlalarının camı delip yüzüme vurduğunu hissettim. Bu damlalar ferahla-tıcı ve lezzetliydi. Elimi yağmura uzattım, gömleğim ıslandı, büyük bir mutluluk içindeydim. O sırada arkadaşım yanındaki pencereyi kapatıp sigarasını iştahla içmeye devam ediyordu." (Ab-dulvelî, 1986, s. 60)

Yazarın sık sık tasvire başvurması ister istemez aklımıza tabii olarak bir soru getirmektedir. Neden sık sık tasvir?

Biliyoruz ki tahlil edilen bir metinde tahlil kadar tasvirin de büyük bir önemi bulunmaktadır (Kavcar, 1973, s. 137). Tasvirin yapılış şekline göre birkaç çeşidi vardır. Bunlardan birisi vak'ayı durdurarak uzun uzun yapılan tasvir, diğeri ise olayların arasında kısa kısa yapılan tasvidir. Yaza-rın metinde yapmış olduğu tasvirler gayet sanatkârane olup sıkıcı, vak'ayı durduran cinsten, dik-kati dağıtan türden değildir; okuyucuyu rahatsız etmez tam aksine Cahit Kavcar'ın da dediği gibi (Kavcar, 1973, s. 137) okuyucuyu eserin havasına sokan türdendir: "O sırada araba yol alıyordu. Yağmur dört bir yanımızı sararken sağ tarafımızda her zamanki gibi heybetli ve görkemli duran

Şuayb Peygamber Dağı bize ve yola belki de çok uzakta kaybolmuş olan Sana'a'ya küçümseyerek bakıyordu." (Abdulvelî, 1986, s. 60).

"Araba hızla ilerlerken yağmur suyu üzerindeki lastiklerin sesi kulağımıza coşkulu bir melodi gibi ulaşıyordu. Önümüzde ise Beni Matar Dağları sıralanıyordu." (Abdulvelî, 1986, s. 60)

Yazarın sık sık müracaat ettiği tasvirler arasında yer alan "kartal" simgesi birçok kültürde güç, otorite, cesaret ve özgürlük sembolüdür. Kartal, en güçlü yırtıcı kuşlardan biri olarak avlanma ve uçuş konusunda olağanüstü yeteneklere sahiptir. Bu nedenle, kartal güç, kontrol etme, egemenlik ve zaferi simgelemektedir. Ayrıca bazı kültürlerde, kartal uzakları görebilme yeteneği nedeniyle bilgelik ve ileri görüşlülüğü sembolize etmektedir. Arap kültürüne bakacak olursak "kartal" Sela-haddin Eyyubî döneminden itibaren Eyyubî Devleti'nin sembolüydü ve Arap zaferlerini simge-liyordu. Arap edebiyatı ve şiirinde pek çok anlamla ilişkilendirilmekte (Melikşâhî, 2025); bun-lar arasında özgürlük, yücelik ve şan gibi kavramlar yer almakta ve Arap şairlerinin de bunları yücelttiği görülmektedir. Örneğin, bir şair geceleri yaptığı yolculuk sırasında tehlikelere karşı kararlılığını anlattığı beyitlerinde, bu kararlılığın, yoğun karanlıkta uçmaktan kaçınan bir kartalın azmini aştığını ifade etmektedir.

Hemen hemen her edebî eserin içinde, gizli ya da açık biçimde bir ideoloji ile buna bağlı bir dünya ve insan tasavvuru bulunduğu bilinmektedir (Kaplan, 2002, s. 164). İncelenen hikâyede bu ideolojik yönelim örtük bırakılmamış, ancak slogancı bir söyleme evrilmeden, karakterlerin ifadelerinde ve anlatının genel yapısı içinde estetik bir çehreye bürünmüştür. Nitekim Mehmet Kaplan'ın da belirttiği gibi, ideolojik bir arka planın varlığı sanat eserinin değerini kendiliğinden düşürmez; önemli olan, yazarın ele aldığı konu ve malzemeden ziyade, onu nasıl işlediği ve hangi yapısal bütünlük içinde sunduğudur (Kaplan, 2002, s. 164). Bu bağlamda Yemen insanı, burada da ifade edildiği gibi yazarın anlatısında "kartal" metaforuyla temsil edilmektedir.

Bir ara, 2. kişi 1. kişiye *"Korkma, sağ salim Hudeyde'ye¹⁶ varacaksın. Ama gerçekten her şeyden vaz mı geçtin? Vatani, özgürlüğü, geleceği, vicdanı... Hepsini bir anda mı?"* diyerek ya-şadığı hayal kırıklığını söyleme ihtiyacı duymuştur (Abdulvelî, 2018). İşte tam burada verilen cevapta; varlığın olduğu gibi anlatılması yerine sanatkârın iç dünyasının dışa vurumunu öne çıkaran, 1910'da Almanya'da ortaya çıkan, 1. Dünya Savaşı yıllarında gelişen ve 1920'lerin ortalarına kadar etkisini gösteren dışavurumculuğun (ekspresyonizm) en açık şeklini görmekteyiz (Kefeli, 2014, s. 150-151). Fatih Andı'nın da dediği gibi akımın özünde savaştan duyulan bunalı ve bezginlik, huzursuzluk ve tedirginlik, bunun meydana getirdiği "yeni bir insan" arayışı yatar (Andı, 2025). Aşağıda ele alacağımız ifadelerde de tamamen yeni bir insan arayışı yatmaktadır:

Sosyalizmin ağır bir eleştirisini yapan 1. kişi, onların yani solcuların sadece slogan attıkları-nı; daha doğrusu hiçbir anlamı olmayan kelimeleri bir araya getirip içi boş cümleler kurduklarını ifade etmektedir. Bütün bunları söylerken de alaycı bir gülümseme tavrı takınmaktadır. Elbette bu alaycı gülümseyişin arkasında sosyolojik bir neden yatmaktadır. "İstemli veya istemsiz olarak, damgalama ve hizaya getirme rolünü gerçekleştiren alay etme, Freud'un ifadesi ile medeni bir şiddet biçimidir" (Kılıç ve Yelda, 2020, s. 316). *"Alay etme, toplumsal eşitsizliğin üretilmesinde gizli bir yeniden üretim stratejisi olarak görülebilir"* (Kılıç ve Yelda, 2020, s. 316). *Özgürlüğün öğreticileri dahi onları arkadan hançerlemiştir. Artık "vicdan" denilen kavramdan bahsetmenin*

16 Yemen'in aynı adlı ilin merkezi olan liman şehri. Ülkenin başlıca dış ticaret limanıdır. Bir milyonun üzerinde nüfus-
suyla ülkenin dördüncü büyük kentidir.

zor olduğundan bahseden 1. kişi “vatan” kavramı konusunda oldukça sıkıntı yaşamaktadır. Karakterimize göre içinde yaşadığın mekânda bir şeyleri değiştiremiyorsan orası vatan değildir. Ona göre vatan; yeni ağaçlar yetiştirdiğin, sevgi verip karşılığını aldığın yerdir. Vatan burada değil, vatan ayrıca düşünülen şeylerin haykırılarak dile getirildiği mekândır; oysa Yemen’de bunlar şimdilik; biz buna bugünü de ekleyelim mümkün değildir. Yazarımızın vatanla ilgili görüşleri bize Lübnanlı filozof Cibrân Halil Cibrân’ın şu sözünü hatırlatmaktadır: “Yoksulun derdine çare bulmayan bir vatan, yerle bir edilmekten başka bir şeyi hak etmez” (Cibrân, 2021, s. 44). Yazar, vatanın yaşanılan yer değil, çalışılan, emek verilen ve düşünülen yer olduğunu âdeta haykırmaktadır.

Toplumsal eleştirinin mebzul olarak var olduğu hikâyede Yemen’in gelişmiş ülkelerin çok gerisinde kalması, siyasetin en ağır bir şekilde yozlaşması ve ülkenin siyasi bölünmüşlüğü esasen Muhammed Abdulvelî’in karakterlerine söylediği ama kendi düşünceleri olan ifadelerdir. Aslında yazarın hayatına baktığımızda kendisini devrim hayali kuran bir şahsiyet olarak değerlendirebiliriz. Ancak burada dikkatimizi çeken sol düşünceyi ya da sosyalizmi eleştiren en önemli cümle şu olmalıdır: “Solcuların anlam veremedikleri kelimeleri var sadece. Düşünsene, biri çıkıp babasına burjuva çürüğü diye lanet ediyor. Babası da sadece sigara satan küçük bir sandık sahibi. İşte böyle bölüyoruz ilericileri; bir grup budala ve serseri. Burada solcu oldular çünkü herhangi bir fikre ya da anlayışa sahip değiller. Hiçbir şeyleri yok... Hiçbir şey!” (Abdulvelî, 1986, s. 62)

Yazarın burada açık olarak söylemek istediği şey şüphesiz kalıplar içine sıkıştırılmış ideolojik söylemlerin, toplumun yaşamış olduğu sorunlara asla çare olamayacağıdır. Esasen hikâyenin iki kahramanı arasında bir anlamda yerellik (Karslı, 2023, s. 74-102) ve kozmopolit¹⁷ bir çatışma da dikkati çekmektedir. Bir anlamda sağcı solcu çatışması diyebiliriz. Ülkesindeki solculuk kavramını ya da solculuğun esaslarını beğenmediğini aksine daha önce bir süre yaşamış olduğu orada (Amerika) gerçek solcu olduğunu, öğrencilerle birlikte solculuk davası uğruna mücadele ettiğini söyleyerek ana vatani Yemen’de ise içlerine kapalı bir hayat yaşadıklarını ifade etmektedir. Yemen’de günlük besinin “yalan” haline geldiği gibi ağır bir ahlaki eleştiri de yapmaktadır.

Büyük umutlarla Amerika’dan Yemen’e dönen 1. kişi burada parti kurmayı, kitlesel faaliyetlerde bulunmayı, yaratıcı olmayı düşünmekte ancak böyle bir teşebbüste bulunduğu kendisini delilerin ortasında bulduğunu ifade etmektedir. Metinde bir solcunun öz eleştirisine tanık olmaktadır. Shelley (ö.1822) tam da Fransız devriminin açtığı tarihsel parantezin kesin olarak kapandığı 1815 yılında artık bir anti-Jakobene dönüşmüş olan Wordsworth’a şöyle hitap ediyordu: “... eskiden bir şeydin, şimdi o da değilsin” (Benlisoy, 2013) Yazara göre Yemen’de herhangi bir fikre ve anlayışa sahip olmayanlar hiçbir düşünceye, ilkeye sahip olmadıkları haleden solcu oldular. 1. kişinin artık büyük bir bunalım yaşadığını şu ifadesinden anlıyoruz: “Bir gün biri, ‘Yurtseverlik, alçağın son sığınağıdır,’ dediğinde çok doğru söylemiş” (Abdulvelî, 2018). Bu söz burada yurtseverliğin çoğu kez politik bir maske olarak kullanılmasından ötürüdür. 2. kişi ise ona “Ama bütün bunlar umutsuzluk için bir gerekçe değil. Bir ya da iki kez, hatta on kez başarısız olman vazgeçmek veya kaçmak anlamına gelmez.” diye cevap vermektedir (Abdulvelî, 1986, s. 63).

Halit Ziya Uşaklıgil’in *Mai ve Siyah* romanında Ahmet Cemil, ne zamandan beri büyük ümitlerle hazırladığı şiirlerini ateşe atıp yakar ve Yemen’de bir kaza kaymakamlığı alarak, annesiy-

17 Kozmopolit, evrenselliği savunan ve insanların aynı ahlak kuralları ile tek bir toplama ait olduğu anlamına gelmektedir. Sadece dünyanın tek bir toplum olduğu anlamını da taşımaktadır. İnsanlar arası farklılıkların göz ardı edilmesi ve herkesin eşit görülmesini anlatan bir kelimedir. (Appiach, 2017).

le birlikte, siyah bir gecede İstanbul'dan uzaklaşır (Tanpınar, 1977, s. 270-274). Tahlil etmeye çalıştığımız hikâyede de daha önce Amerika'da yaşayan 1. kişi, Yemen'den her an uzaklaşmak istemektedir (Uşaklıgil, 2024). Diğer taraftan *Sönmüş Hayaller* adlı romanının son bölümünü oluşturan "Mucidin Acıları" adlı kısımda bu karşılaşmada yenik düşen ve hayalleri sönen roman kahramanının taşraya dönüşünü anlatır. *Sönmüş Hayaller*'i okurken tahlil etmeye çalıştığımız hikâye ile bağlantı kurmamamız mümkün değildir.

Hikâyede flaşбек (geçmişe dönüş) sanatının sık sık kullanıldığına tanık olmaktadır. Elbette bu geri dönüşlerin arkasında da bazı nedenler yatmaktadır. Bir yazar, okuyucuların hikâyedeki güncel unsurları daha iyi anlamalarına veya bir karakter hakkında daha fazla şey öğrenmelerine yardımcı olmak için bu edebî tekniği kullanır. Hikâyemizden de anlaşılacağı gibi şimdiki zaman biraz ağır basmaktadır. Bunun için olsa gerek bu etkiyi azaltmak adına hem okuru rahatlatmak hem de hikâyeyi monotonluktan kurtarmak için yazar bu sanata müracaat etmiştir. Geriye dönüş tekniği, okurda merak uyandırma, karakterlerin ruhi ve fiziksel durumlarının daha iyi anlaşılmasında, olayların nedenlerinin açıklanmasında yazara önemli ölçüde yardım etmektedir. Aşağıdaki metne baktığımızda durumu açıkça görmekteyiz:

"Biz burada gerçekten 20. yüzyılda mıyız? İnanamıyorum! Çevremdeki her şey, yanlışlıkla sayfalarını açtığım eski bir tarih kitabının parçasıymışız gibi hissettiriyor. Bu sayfalarda yaşamaya geri döndüm. Bazen Taiz, Hudeye veya Sana'a'nın sokaklarında yürürken bir zamanlar Şikago'da olduğumu hatırlıyorum. Ama inanamıyorum! Hâlâ orada değil miyim? Birden kendi kendime soruyorum: Gerçekte neredeyim? Amerika'da mı, yoksa bu eski tarih sayfalarının ortasında mı? Çok şaşıyorum. Her şey birbirine karıştı. Bana bakma, önüne bak! En azından burada ölmek istemiyorum. Eğer umutsuzsan, bu senin sorunun. Ama ben yakında oraya gideceğim." (Abdulvelî, 1986, s. 62)

Hikâye, genel olarak birinci tekil şahıs anlatıcı (ben-anlatıcı/kahraman anlatıcı) üslubuyla kaleme alınmıştır ki bu, doğrudan yazarın değil, hikâye içindeki bir kahramanın bakış açısını işaret eder. I. şahıs zamirinin yoğun bir biçimde kullanılması hikâyeye öznel bir bakış açısı kazandırmaktadır. Anlatıcı sadece bir figür değil aynı zamanda bir sorgulayıcı olarak temelin en önemli iki taşından birini oluşturmaktadır. Yazarın üslubuna bakılırsa yukarıda da belirtildiği gibi hem melankolik, hem sorgulayıcı hem de felsefi bir atmosfer ağırlığını hissettirmektedir. Hikâyenin diyalogları son derece güçlüdür. Duyguların ve iç dünyanın ön plana çıkarıldığı 20. yüzyıl sanat akımı olan dışavurumculuğun (Ekspresyonizm) en güçlü cümlelerini görmekteyiz. Belki Muhammed Abdulvelî iyi bir ekspresyonist olarak edebiyat dünyasında yer almıştır dersek yanlış bir ifade kullanmış olmayız.

Hikâyede fiziksel ve duygusal olmak üzere iki tür göç dikkati çekmektedir. İnsanlar ruhsal göç, zihinsel göç, bedensel göç, duygusal göç vs gibi göçler yaşayabilir. Amerika hayali ile tutuşan 1. kişi Amerika'ya gidip orada hayatına devam etmesi aslında bedensel/fiziksel bir göçtür ama yine aynı karakterin asıl ülkesine Yemen'e döndüğünde içine düştüğü çaresizlik, yaşadığı yalnızlık bir duygusal göçtür. Tıpkı Servet-i Fünunculardaki (Su, 2019) içe kapanıklık, gerçeklikten kaçış, aşırı duyarlılık, hayal-hakikat çatışması ve hakikatin ağır basmasından duyulan üzüntü ile toplumdan kaçma arzusu Amerika hayali ile tutuşmakta olan 1. kişinin *"Tek umut uzaklara gitmek... Belki orada bir şeyler yapabiliriz"* (Abdulvelî, 2018) ifadesinde kendini bulmaktadır.

Yemenin tarihine bir göz attığımızda göç ve göçmenliğin oldukça sık yaşandığını görmekteyiz. O kadar çok göç hadisesi yaşanmış ki bu durum yazar “Ülkemiz bize ait değil. Bu tarihsel bir gerçek.” ifadesini söyletmek zorunda bırakmıştır (Abdulvelî, 1986, s. 63). Amerika hayali ile yanıp tutuşan 1. kişinin kendilerini başkalarının gazileri, kılıçları olarak değerlendirmekte hatta ülkenin inşasının kendileri için değil başkaları için olduğunu söylemektedir. Dağları dahi lanetli olarak gören karakter, onlara karşı biraz da intikam duygusu ile bunların ezilmesinin ve eritilmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Karakterin “Çorak onlar; dağları çorak, akıllarımız ve duygularımız çorak” değerlendirmesinde (Abdulvelî, 1986, s. 63) yoğun bir umutsuzluk hissinin yansımaları yatmaktadır. Cümlede güçlü bir metafor bulunmaktadır. Bu umutsuzluk sadece toprakla sınırlı olmayıp Yemenlilerin duygularını ve düşüncelerini de kapsamaktadır. Tükenmişlik hissi hem Yemen insanında hem de toprağında mevcuttur.

“Biz Yemenlilerin kaderi göç etmek, hep göç etmek... Ülkemiz bize ait değil. Bu tarihsel bir gerçek... Züyezen’in laneti bizi takip ediyor ve hep edecek. Biz başkalarının gazileriyiz, başkalarının kılıçları, başkalarının ülkelerini inşa edenleriz. Bu lanetli dağlar ezilmeli, erimeli çünkü sadece kendilerine benzeyen o kasvet ve boşluk dolu insanları koruyorlar. Çorak onlar, dağları çorak, akıllarımız ve duygularımız da çorak. Peki ne yapabiliriz? Devasa bir değirmen her şeyi yutuyor, yutuyor. Tek umut uzaklara gitmek... Belki orada bir şeyler yapabiliriz.” (Abdulvelî, 1986, s. 63).

“Kaçmayacağım ve vazgeçmeyeceğim. Ama sadece köklerime; oraya geri döneceğim... Orada belki bir şeyler yapabilirim” (Abdulvelî, 2018) ifadesi fikrî olarak bir çatışmanın yaşandığını göstermektedir. Bir yabancılaşmanın dışa vurumu olan bu ifade aynı zamanda Doğu mu Batı mı ikilemi arasında kalmış biraz da karar veremeyen bir şahsiyetin dışa vurumudur. Karar veremeyen bir şahsiyet diyoruz. Diyoruz çünkü karar veren insan ya mutludur ya da mutsuz. Oysa 1. kişi ne mutludur ne mutsuz! Diğer taraftan Yemen’de ikamet eden ve anlatıcı olarak da ifade edebileceğimiz şahsiyet, köklerine bağlı bir karakterdir ama o da içsel sorgulamalar yaşamaktadır. En önemlisi de ülkesindeki çaresizliğin her şeye rağmen farkındadır. 1. kişinin yaşadığı iç çatışma, sadece göç arzusundan değil; karar konusunda yaşadığı ikilem, aidiyet duygusunu kuramama ve sürekli erteleme hâliyle belirginleşir. Bu açıdan bakıldığında karakter, klasik bir “kararsız kahraman”dan ziyade, göçmen psikolojisinde sıklıkla tanık olduğumuz kimlik bunalımından kaynaklanan “askıda kalmış benlik” durumunu temsil eder.

Hikâyede Amerika’ya giden ve orada büyük işler yapmış Bişâre Serhan’dan da bahsedilmektedir (Abdulvelî, 1986, s. 60). Onun Amerika’ya gidişi bir şans olarak değerlendirilmektedir. Eğer ülkesinde kalmış olsaydı o da diğerleri gibi öldürülmüş olacaktı.

Ülkesinde davası uğruna mücadele edenlerin öldürüldüğünü, bunların artık insanların hatıralarında dahi yer bulamadığını söyleyen 1. kişinin konuşmasında kullandığı aşağıdaki ifade bir başka sosyal sorunu dile getirmektedir (Abdulvelî, 1986, s. 63): “Burada fedakârlık bile bir suç. Gizlice yapılmış bir kürtaj gibi. Kürtaja katılmıyorum ya!”

Yemen hikâyesi adına yeni bir sayfa değerlendirmesi yapabileceğimiz bu hikâye için bir milletin ruhunu yansıtan hikâye tanımını da yapabiliriz. Belki Yemen toprağının sessiz çığlığı ve belki de Yemen halkının hüznle harmanlanmış yolculuğu arasında hayallerinin yıkıntılarında yol alan iki arkadaşın yol boyunca tanık oldukları manzaralar ve yazarın zaman zaman bunlarla ilgili kullandığı metaforlar, yüksek düzeyde bir kabiliyetin habercisi durumundadır: “Bombaların parçaladığı duvarlar korkunç bir gülümsemeyle bakıyordu” gibi (Abdulvelî, 1986, s. 63).

2. kişinin ifadelerinde 1. kişinin Yemen'de kalması konusunda tavsiye hatta belki de ısrarlarını görmekteyiz. Anlatıcıya göre o, vatani için çok çalışıyor hem de başkalarından daha çok. Hatta Ti-hame Ovası buna şahittir. Yüzlerce su kuyusu açtı. Burada Muhammed Abdulvelî'nin kahramanlarına söyletmek istediği bir hakikati onun "San'a Açık Şehir" romanında karşımıza çıkarmaktadır (eş-Şimîrî, 2002): "Unutmayın bu toprak sizden asla ayrılmayacak, nereye kaçarsanız kaçın. O sizin bir parçanızdır, peşinizden gelir ve ondan kurtulamazsınız. Siz Yemenlisiniz; hangi toprakta, hangi gökyüzü altında olursanız olun." Ama şimdi o (1. kişi) göç edecek... Günün birinde lanet ettiği, dışarıdan yıkıma çalıştığı ülkeye geri dönecek.

Hikâyede dikkatimizi çeken noktalardan birisi de eleştirel bir bakış açısı ile değerlendirdiğimizde yazarın Amerika hayranlığını abartılı ifadelerle anlatmış olmasıdır. 1. kişi aşksız bir insan görüntüsü vermektedir. Yakınmaları, değerlendirmeleri arasında "yeniden bahar olsa" temenisine yer verilmemiştir. Elbette tüm fikirler yazarın düşünceleridir. Yazarın "Tanrı Amerika'ya cömertliğini esirgememiş. Fırçasına tam bir özgürlük vermiş, yaratıcılığın sınırlarını zorlamış" ifadesi (Abdulvelî, 1986, s. 64) artık Yemen'in boş ve anlamsız olduğunu göstermektedir. Yani karakterlerden birisi Batı'ya hayran bir neslin temsilcisi olarak tanıtılmıştır. Amerika'daki her şeyin ama istisnasız her şeyin harika olduğu ama Yemen'in tozlu gri bir yer olduğu vurgusu doğduğu topraklara artık tahammülü olmayan birinin haykırışıdır. Hele hele "Tanrım, her şeyden nefret ediyorum ama her şeyden! Artık katlanamıyorum. Bir süre daha burada kalırsam çıldırırım" cümlesi (Abdulvelî, 1986, s. 64) bize psikolojide "mutsuzluk hissi" kavramını hatırlatmaktadır; yani insanın kendini huzursuz, umutsuz ve karamsar hissetmesi durumudur. Daha önce de ifade etmiştik. Yazarın bir özelliği sık sık tasvir sanatına başvurmasıdır. Hikâyenin sonlarına doğru yazarın bu sanatı devam ettiği görülmektedir. Güzel sanatlarda tasvirin çok önemli olduğu bilinmektedir. Çünkü tasvir (Kavcar, 1973, s. 137), üstünde durulan ve anlatılan şeyin, okuyucu veya seyircinin gözleri önünde canlandırılmasını, somutlaşmasını sağlar ve sanat eseri ile seyirciyi veya okuyucuyu büyük ölçüde kaynaştırır: "Karşımızda Minâha Dağı tüm ihtişamıyla yükseliyordu. Güneş, çevresindeki bulutlardan kurtulmuştu ama hâlâ solgundu. Dağların soğuğu bizi sarıyordu. Arabayı durdurup indim. Bölgeye sessizlik hâkimdi. Bölge Harâz Dağlarının tepelerinde yükseliyordu. Bu yüksek yerlerden, bir zamanlar Suleyhiler yükselmiş ve Yemen yemyeşil bir vaha olmuştu. Ama sonra yeniden kuraklığa dönmüş, artık başka Suleyhiler kalmamıştı. Ona baktım. Gözleri, dağları ve vadileri kucaklıyordu. Varlığın büyüklüğü karşısında küçücük görünüyordu. Gökyüzüne yakın asılı duran evler de aynı şekilde küçüktü. Güneş, dağların ardında kayboluyordu." (Abdulvelî, 1986, s. 64):

Yazarın hemen hemen her cümlesi üslubunu ve diğer taraftan hayata bakış tarzını okurun zihnine naksetmektedir. Yazarın hikâyede iki karakteri bulunmaktadır. Bu karakterler birbirini destekler mahiyettedir.

"Peki, bugün Suudi Arabistan'a ya da Körfez ülkelerine göç eden herkes, vatanını terk eden bir kaçak mı sayılır?" sorusuna (Abdulvelî, 1986, s. 65) verilen "Beni onlarla karşılaştırma. Onlar kendileri, çocukları ve aileleri için bir lokma ekmek arıyorlar. Kendi ülkelerinde bulamadıkları bir işi bulmak için gidiyorlar. Ama ben farklıyım. Ben çalışıyorum, birçoklarının kıskandığı iyi bir maaşım var ve fena sayılmayan bir konumdayım. Yani iş için göç etmiyorum. İşte fark burada." şeklindeki cevaptan (Abdulvelî, 1986, s. 65) da anlaşılacağı gibi 1. kişinin göçünü hem "beyin göçü" hem de "savaşlar ve politik baskılar" göçü kategorisine sokabiliriz. Bilindiği gibi beyin göçü nitelikli insan gücünün daha çok az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere yapılan göçe verilen isimdir.

Yukarıda hikâyenin varoluşçulukla ilgisinden kısaca bahsetmiştik. Sartre'ye göre insan eksik bir varlık olarak yaşar (Bozkurt, 1984, s. 138). Hikâyenin 1. kişisi eksik olan değerlerinin peşindedir. Varoluşsal bir sorgulamanın izindedir. Kaybettiği daha doğrusu sahip olamadığı değerini arkasından koşturmak istemektedir. Kendisini Suudi Arabistan'a çalışmaya gidenlerle bir tutmayan 1. kişi, arkadaşının bu konudaki ısrarları karşısında olayı kabullenmiş gibi görünmekte fakat kendisini ülkesine bağlayacak hiçbir değer kalmaması dolayısıyla asla geri dönmeyeceği üzerine vurgu yapmaktadır. Fakat bazı şeyler var ki insanoğlu buna karar veremez. Geri dönmeyeceği ısrarları karşısında kullanılan şu ifadeler aslında hikâyenin özünü oluşturmaktadır: *"Bu, karar verebileceğin bir şey değil, sevgili dostum. Hepimizin derinlerinde adı özlem denilen bir şey var. Kaçarız, uzaklaşıyoruz, etrafımızdaki her şeye lanet okuyoruz ama sonunda özlem galip gelir. Bir gün geri döneceksin, ne zaman bilmiyorum, ama orada kendini bulamayacaksın."* (Abdulvelî, 1986, s. 66). *Özlem denen şey, istediğimizden bizleri alıkoyar ve kendi yörüngesine sokar. Özlem, asla bitmeyeceği gibi insanı özlem duyulan şeye itecektir.*

Amerika'ya gitmenin de bir çözüm olamayacağını dile getiren yazar, 2. kişiye insanın ülkesinden kaçmak istediği yerde kendisini bulamayacağını vurgulamaktadır. *"Hepimizin derinlerinde adı özlem denilen bir şey var"* cümlesi (Abdulvelî, 1986, s. 66) bizi özlem denen duygunun psikolojik temellerine götürmektedir. *Özlem'in pek çok psikolojik nedenleri olduğu gibi, pek çok etkileri de bulunmaktadır. "Hepimizin içinde adı özlem denen bir şey var."* Hakikati, insanın bir yere, bir şeye bağlanma ihtiyacını; geçmişe duyulan hasreti, sevgiyi öne çıkarmaktadır.

James Hilton'un Kayıp Ufuk (1933) adlı bir eseri bulunmaktadır. Eser, Asya'da bulunan büyüleyici bir yerden bahsetmektedir. Çin'in derinliklerinde, insanların ölümsüzlüğün sırrını keşfettiği o kayıp yerden; o yeşil vadiden, o kayıp ufuktan uzaklaşıldığı anda yıllar insanın üzerine yığılır ve insan bir anda yaşlanmış, yıkılmış ve çirkinleşmiş bulur kendini. Bu karşılaştırmayı yapan Muhammed Abdulvelî, her şeye rağmen *"Bizi onlara bağlayan bir kaderimiz var"* diyerek (Abdulvelî, 1986, s. 66) insanın tarihinden, köklerinden kopmasının mümkün olmadığını dile getirmektedir. Yazara göre gerçek olan ve *"gelecek"* olan Yemen halkıdır. Ona göre tarihten, köklerinden kopanın geleceği de olmayacaktır. *"Oradaki toprak, senin bedeninin hücrelerinde, zihninin hücrelerinde ve düşüncelerinin hücrelerinde yok"* (Abdulvelî, 1986, s. 59). Yani yazara göre Amerika hayali kişiyi hayattan koparacak kadar tehlikelidir. Yazarın burada ifade etmek istediği hakikat Yahya Kemal Beyatlı'nın şu mısraının anlamında yatmaktadır: *"Ne harâbiyim ne harâbâtiyim/ Kökü mâzide olan âtiyim."*

Yazarın 2. kişi kanalıyla söylemiş olduğu ve hikâyeyi başlığa da uygun bir şekilde bağlayan cümlesi yazarın iki karakterinden 2. kişiden taraf olduğunu gösterir. *Her ne kadar diğer kahramanını uzun uzun konuşursa da sonuç olarak o tarafın değil bu tarafın yani ülkesinde ikamet eden yani 2. kişinin duygu ve düşüncelerini paylaşmıştır. "...kaçış ne kadar büyük olursa olsun, özlem her zaman daha büyüktür"* cümlesinde (Abdulvelî, 1986, s. 67) yazarın hem üslubu hem de hayata bakış tarzını açık olarak görmekteyiz. Don Herold'un *"Hiçbir zaman çıktığın kapıyı hızla çarpma, geri dönmek isteyebilirsin."* sözü ile yazarın hikâyesinin sonunda ifade etmiş olduğu *"Bana inan, orada her şeyi kaybedeceksin. Belki yarın pişman olmayacaksın, ama o gün hızla gelecek..."* (Abdulvelî, 2018) sözü özlemle pişmanlığın son derece acımasız olduğunu göstermektedir. Yazarın hikâyesinin sonunda söylemek istediği herhalde Albert Camus'ün *"Fırtınanın şiddeti ne olursa olsun martı, sevdiği denizden asla vazgeçmez"* (Bezmen, 2024, s. 197) şeklindeki sözü olmalıdır.

Sonuç

Bu makale, Muhammed Abdulveli'nin "Adı Özlem Olan Bir Şey" adlı hikayesinin modern Yemen öykücülüğünü ideolojik bir anlatı çerçevesinden estetik ve varoluşsal bir noktaya aktardığını ortaya koymuştur. Bu değerlendirme, Yemen öykücülüğünde göç ve içsel sürgün temasına estetik ve varoluşsal bir derinlik kazandırmaktadır. Hikâyenin temel bulgusu, iki önemli tema olan göç ve sürgünün sadece siyasal bir olgu olarak değil aynı zamanda bireyin kimlik, yabancılaşma ve aidiyet meselelerini de içine alan geniş bir yelpazede ele alındığıdır. Bu durum, metnin şekilsel dili ile şahsi deneyimler arasındaki kuramsal ilişkiyi daha sağlam kılmaktadır. Çalışma ayrıca, metnin tek bir kuramsal zemine indirgenemeyeceğini; Said'in "sürgün" kavramı ile Sartre ve Camus'nün "varoluşsal boşluk" temaları ile değerlendirilebileceğini göstermiştir. Bu yaklaşım, makalenin özgün katkısını göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında makale, Muhammed Abdulveli'nin mezkûr hikayesini, sadece siyasî sürgünlük anlayışı ile değil, bireyin yaşadığı varoluşsal dalgalanmalar düzleminde ele alması açısından literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda Muhammed Abdulveli'nin eserlerindeki temaların (göç, aidiyet, yabancılaşma vs.) diğer Arap hikâyeleriyle mukayeseli incelenmesi önerilebilir. Sonuç olarak bu makale, sürgün temasının bireysel ve toplumsal boyutlarıyla birlikte nasıl kurgulandığını ortaya koymaktadır.

Extended Abstract

The newspaper *el-Hikmetü'l-Yemâniyye*, published in 1938, marked the earliest preparatory phase of the short story tradition in Yemen by giving particular attention to literary activities. During the 1950s, many newspapers and magazines published in Aden played a crucial role in the rapid spread of storytelling in South Yemen. Competition among these publications to feature short stories significantly accelerated the development of the genre. The most decisive transformation in Yemeni short fiction, however, was realized by the literary generation of the 1960s. Between 1939 and 1979, Yemeni literature gained increasing recognition in the Arab world. In this process, the works of Muhammad Abdulwali (d. 1973), alongside the publications of Ahmed Mahfuz Omar in Cairo and Beirut, provided strong momentum for the evolution of the Yemeni short story.

Muhammad Abdulwali, the author of the story examined in this study, occupies a central position in modern Arabic literature. Born near Taiz in 1940, he traveled to Cairo to pursue higher education. After studying there for three years, he was expelled in 1959 with twenty-four other students due to accusations of communist affiliation. Following this event, he moved to Moscow and studied at the Gorky Literature Institute between 1959 and 1962. When the revolution against the Mutawakkilite Kingdom of Yemen began on 26 September 1962, Abdulwali left his studies and joined the revolutionary movement. After the overthrow of the monarchy, he became actively involved in politics in South Yemen. His life ended tragically on April 3, 1973, when he died in a plane crash that also claimed the lives of several diplomats.

Despite his major contributions, Muhammad Abdulwali did not receive the recognition he deserved during his lifetime in Yemen. Nevertheless, his name stands at the forefront of the history of the Yemeni short story. When he began writing in the mid-1950s, the formal and thematic conventions of the short story were not yet fully established in either North or South Yemen. During his brief life of only thirty-three years, Abdulwali portrayed the lives of Yemeni migrants with striking clarity and emotional depth. Drawing on his own experiences working in small work-

shops, he vividly depicted the hardships faced by Yemeni immigrants in Ethiopia. While his early works frequently explored the theme of love, his later stories increasingly focused on loneliness, alienation, and inner conflict.

The story analyzed in this study, titled *Shay'un Ismuhu al-Hanin (Something Called Longing*, Beirut, 1986), is structured as a dialogue between two characters. Set in a mountainous region of Yemen, the narrative centers on a man who returns to his homeland and expresses profound disappointment and alienation upon witnessing widespread corruption and social decay. The second character, introduced as his close friend, articulates a contrasting perspective rooted in belonging, nostalgia, and the enduring influence of the land on human identity. Through their conversation, the two friends reflect on their shared past, abandoned dreams, and uncertain futures. Alongside these reflections, the story portrays Yemen's natural beauty, the scars of war, and the everyday struggles of survival. As a result, the narrative presents a melancholic and contemplative atmosphere shaped by themes of belonging, migration, hope, and despair.

Although *Something Called Longing* is often classified as a migration story, its core concern lies in existential questioning. The protagonist's return from the United States to Yemen, once imagined as a hopeful homecoming, becomes a source of deep personal disillusionment. His emotional state reflects not only physical migration but also an inner, psychological displacement. This sense of emotional migration mirrors Yemen's historical experience, where migration has been a recurring social reality. The frequent use of flashbacks in the story reinforces this theme by connecting past aspirations with present disappointment.

Narrated primarily in the first person, the story adopts a highly subjective perspective that allows readers direct access to the protagonist's inner world. The dense use of first-person pronouns strengthens the emotional intensity and reinforces the confessional tone of the narrative. At the same time, the dialogue-driven structure gives the story exceptional dramatic power, making philosophical reflection emerge naturally through conversation rather than exposition. The overall atmosphere is melancholic, introspective, and deeply philosophical.

In conclusion, Muhammad Abdulwali's *Something Called Longing* represents a significant milestone in Yemeni literature, particularly within existence-centered narratives. As a work shaped by postcolonial migration and the metaphor of longing, it reflects not only Yemen's internal fragmentation but also the broader condition of the modern Arab individual. Both thematically and stylistically, Abdulwali's work marks an important stage in the development of Arabic storytelling and secures his position as a foundational figure in the Yemeni short story tradition.

Yapay Zeka Kullanımı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Use of Artificial Intelligence: No artificial intelligence-based tools or applications were used in this research process. The entire content of this study was created by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles."

Kaynakça

- Abdulveli, M. (1986). *Şey'un İsmuhu el-Hanîn*. Beyrut: Dâru'l-avde.
- Abdulveli, M. (2018). "Şey'un İsmühü'l-Hanîn Kıssa Kaşîre". <https://alantologia.com/blogs/3280/> (Erişim tarihi: 2025).
- Akay, H. (2020). *Servet-i Fünun Estetiği*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Andı, F. (2025). "Ekspresyonizm/Dışavurumculuk". https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/ekspresyonizm_dışavurumculuk (Erişim tarihi: 2025).
- Appiach, K. (2017). *Kozmopolitizm*. Ankara: Nika Yayınları.
- Badam, Z. (2020). *Muhammed Abdulveli'nin Roman ve Kısa Hikayeleri Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Badam, Z. (2022). "Yemen Edebiyatında Göç: Muhammed Abdulveli'nin Romanları". *Tezkire Dergisi*, S.81, 125-144.
- Benlisoy, F. (2013). "Döneklilik: 'Eskiden Bir Şeydin, Şimdi O da Değilsin'". <https://yalansz.wordpress.com/2013/10/19/doneklik-eskiden-bir-seydin-simdi-o-da-degilsin/> (Erişim tarihi: 2025).
- Bezmen, N. (2024). *Teo*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Bozkurt, N. (1984). "Jean-Paul Sartre'ın İnsan Anlayışı". *Felsefe Arkivi*, S.25, 133-167.
- Campbell, R. (1999). *Contemporary Arab Writers*. Beyrut: Beiruter Texte und Studien.
- Cibran, H. (2021). *Tebessüm ve Gözyaşı*. İstanbul: Venedik Yayınları.
- el-Hemedânî, A. (2006). *Ekâsîs Yemeniyye Muterceme*. San'a: Merkezu İbâdî li'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- el-Makâlîh, A. (1999). *Dirâse fi'r-rivâye ve'l-kıssati'l-kaşîra fi'l-Yemen*. Beyrut: el-Muessesetü'l-Câmi'iyye li'd-dirâsât ve't-Tevzî.
- el-Muqrî, A. (2025). "Muhammed 'Abdülveli el-kâtib el-Yemenî ellezî hukime ba'de mevtilî". <https://www.majalla.com/node/325394> (Erişim tarihi: 2026).
- es-Sevr, A. (1983). *Lemehât Mine't-târîh ve'l-Edebi'l-Yemenî Kadîmen ve Hadîsen*. San'a: Dâru'l-henâ li't-tibâa.
- eş-Şimîrî, S. (2002). "Rivâyet (Sana'a Medfîneten Meftûhe) Menâzilât Fikriyye ve İhtisâb". <https://www.nizwa.com/%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%8A%D8%A9-%D8%B5%D9%86%D8%B9-%D8%A7%D8%A1-%D9%85%D8%AF%D9%8A%D9%86%D8%A9-%D9%85%D9%81%D8%AA%D9%88%D8%AD-%D8%A9-%D9%85%D9%86%D8%A7%D8%B2%D9%84%D8%A7%D8%AA-%D9%81%D9%83%D8%B1%D9%8A/> (Erişim tarihi: 2026).
- et-Tayyib, B. (2024). "el-Mâddetü't-târîhiyye fî a'mâli Muhammed Abdülveli". <https://mazpress.com/art1277.html/> (Erişim tarihi: 2025).
- Güler, B. (2006). *Çalışma Hayatında Öğrenilmiş Çaresizlik*. Ankara: Liberte Yayınları.
- İbrahim, A. (1977). *el-Kıssatü'l-Yemeniyyetü'l-muasıra 1939-1986*. Kahire: Dâru'l-avde-Beyrut.
- Kaplan, M. (2002). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (2024). *Şiir Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karanfil, N. (2020). "1950'ler Türkiye'sinde Modernleşme Süreci Bağlamında Necati Cumalı'nın "Aklım Arkada kalacak" Adlı Hikayesi Üzerine Bir İnceleme". *İmgelem*, C.4, S.6, 225-244.
- Karşlı, Ö. (2023). "Yerellik Kavramını Tartışmak: İçerik, Sorunlar ve Öneri". *Felsefe Dünyası*, S.77, 74-102.
- Kavcar, C. (1973). "Romanda Tasvirin Psikolojik Rolü". *Türkoloji Dergisi*, C.5, S.1, 137-174.
- Kefeli, E. (2014). *Batı Edebiyatında Akımlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kılıç, G. ve Özen, Y. (2020). "Alay Etmenin Sosyolojik Yönü: Toplumsal Denetim, Damga ve Simgesel Şiddet Bağlamında Alay Etme". *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, C.10, 301-318.
- Kısakürek, N. (2011). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Lekesiz, Ö. (1999). *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Lidar, A. (2023) “Albert Camus, Varoluşçuluk ve Absürdizm”. <https://www.fikirtepedi.com/edebiyat/albert-camus-varolusculuk-ve-absurdizm/> (Erişim tarihi: 2025)

Melikşâhî, C. (2025). “Bahâ Züheyr Ahmed el-Kaysî”. <https://altaakhi.net/2025/11/203178/> (Erişim tarihi: 2026)

Rûmiyye, V. (1987). “Muşķiletü'l-hicra fî a'mâli Abdilveli el-kasasiyye”. *el-Yemenu'l-cedid*, S. 6, 27-91.

Sartre, J. P. (2017). *Varoluşçuluk*. İstanbul: Say Yayıncılık.

Tanpınar, A. H. (1977). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Uşaklıgil, H. Z. (2024). *Mai ve Siyah*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Vâdî, T. (2001). *el-Kıssatu Dîvânu'l-Arab*. Kahire: Dâru's-Şurûk.

Yazıcı, H. (2004). *The Short Story in Modern Arabic Literature*. Kahire: GBO.

Yusuf, M. (1985). *el-Kıssatu fî'l-Vatani'l-Arabî*. Trablus: Hindâvî.